

Panteia

Research to Progress

Research voor Beleid | EIM | NEA | IOO | Stratus | IPM

NIXK18

Naleving leeftijdscontrole verkooppunten tabak

Wave 1 - Wave 5

Inhoudsopgave

1	Inleiding	5
1.1	Aanleiding	5
1.2	Methode en procedure	6
1.3	Verkooppunten & mysteryshopbezoeken	11
1.4	Aanwezigheid elektronische leeftijdsverificatie	22
1.5	Aanwezigheid promotiemateriaal NIX18	23
2	Naleving vergewisplicht bij 18-19-jarigen	25
2.2	Naleving vergewisplicht naar subgroepen	29
2.1	Naleving vergewisplicht naar regio	30
3	Naleving leeftijdsgrens bij 17-jarigen	31
3.1	Naleving leeftijdscontrole naar branche en subgroepen	34
3.2	Naleving leeftijdscontrole naar regio	35
4	Mannelijke of vrouwelijke shopper?	37
4.1	Geslacht en het nalevingspercentage vergewisplicht	37
4.2	Geslacht shopper en het nalevingspercentage leeftijdscontrole	38
5	Betrouwbaarheidsintervallen	39
5.1	Intervallen nalevingspercentage vergewisplicht	39
5.2	Intervallen nalevingspercentage leeftijdscontrole	41
Bijlage 1	Verdeling 17-jarige shoppers over 4 waves	43
Bijlage 2	Vragenlijst	44
Bijlage 3	Briefing 17-jarige shopper	45
Bijlage 4	Briefing auditor	51
Bijlage 5	Toestemmingsformulier	53
Bijlage 6	Voorbeeld VOG	55

1 Inleiding

1.1 Aanleiding

Op 1 januari 2014 is de wettelijke leeftijdsgrens voor tabaksverkoop verhoogd naar 18 jaar. Volgens artikel 8 van de Tabakswet is het (kort gezegd) verboden bedrijfsmatig, of anders dan om niet, tabaksproducten te verstrekken aan een persoon van wie niet is vastgesteld dat deze de leeftijd van 18 jaar heeft bereikt. Overtreding van artikel 8 van de Tabakswet is strafbaar gesteld onder de Wet economische delicten. Dit betekent dat elke verkoper die tabaksproducten verkoopt zich ervan moet vergewissen dat de klant ouder is dan 18 jaar. Voor een effectieve naleving communiceert de branche dat jongeren tot 25 jaar bij de aankoop van tabaksartikelen een geldig ID moeten tonen. Zowel voor de branche als voor de individuele ondernemer is het belangrijk dat deze leeftijdscontrole wordt nageleefd. De ondernemers worden hierbij onder meer ondersteund door promotiemateriaal van de campagne NIX18. In de afgelopen jaren is de naleving van de leeftijdsgrens bij tabaksverkoop door verschillende partijen onderzocht met behulp van mysteryshoppers. Uit de verschillende onderzoeken komt naar voren dat de naleving van de leeftijdsgrens nog niet overal volledig plaatsvindt.

Teneinde een structurele verbetering van de naleving van de leeftijdsgrens bij tabaksverkoop te bewerkstelligen, hebben de brancheorganisaties NSO, BETA, BOVAG, VNPI en TZN de Taskforce Naleving Leeftijdsgrens Tabak (TNLT) opgericht. De activiteiten van TNLT staan niet op zichzelf, maar zijn een nieuw onderdeel van de al bestaande campagnes van genoemde brancheorganisaties om de naleving van de leeftijdsgrens bij tabaksverkoop substantieel te verbeteren. De kern van de activiteiten voor TNLT is het verrichten van een zeer groot aantal controles op de naleving van de leeftijdsgrens. TNLT streeft ernaar dat alle betrokken verkooppunten meerdere keren per jaar worden bezocht en gecontroleerd. Door de verkregen informatie geanonimiseerd te delen met de aangesloten brancheorganisaties of commerciële organisaties, wordt een effectieve terugkoppeling naar de betrokken verkooppunten gefaciliteerd. Hiermee wil TNLT een positieve bijdrage leveren aan de naleving van de leeftijdscontrole bij verkooppunten van tabaksproducten.

In het laatste kwartaal van 2015 is door Panteia in samenwerking met De Onderzoekfabriek een mysteryshop-onderzoek gehouden onder een groot aantal verkooppunten van tabaksproducten (Wave 1). Begin 2016 zijn deze metingen herhaald (Wave 2). In het voorjaar van 2016 zijn de metingen voor de derde keer uitgevoerd (Wave 3). De vierde meting, Wave 4, is in juni en juli 2016 uitgevoerd. De laatste wave heeft plaatsgevonden in september 2016. Alles waves zijn uitgevoerd in samenwerking met De Onderzoekfabriek.

1.2 Methode en procedure

Mysteryshopping is een onderzoekstechniek die vaak wordt toegepast wanneer een objectief en betrouwbaar oordeel nodig is over het naleven van bepaalde gedragsregels in winkels. De mysteryshopper doet zich voor als een gewone klant en stelt de verkoper een aantal vragen en doet een aankoop. Direct na afloop van het bezoek registreert de mysteryshopper de ervaringen door middel van een online checklist. De waves in 2016 worden uitgevoerd door zowel shoppers van 18 en 19 jaar, als door shoppers van 17 jaar (minderjarigen), Wave 4 zelfs volledig met 17-jarigen. Onderstaande tabel toont per wave of de verkooppunten zijn bezocht door 18- en 19-jarigen en/of door 17-jarigen.

tabel 1 Bezoeken met 18- en 19-jarigen en/of 17-jarigen, per wave (1^e wave 2015, 2^e, 3^e, 4^e en 5^e wave 2016)

Branches	Wave 1	Wave 2	Wave 3	Wave 4	Wave 5
18- en 19-jarigen	✓	✓	✓	✗	✓
17-jarigen	✗	✓	✓	✓	✓

Bron: Panteia

Voor beide mysteryshop-groepen (de groep met 18- en 19-jarigen en de groep met 17-jarigen) gelden andere regels als het gaat om mysteryshoppen. Voor beide groepen zijn dan ook eigen, leeftijdsgebonden protocollen opgesteld. Beide protocollen volgen het Nuchter-protocol. Het grootste verschil tussen beide protocollen zit in het gegeven dat de 17-jarige shoppers minderjarig zijn. Deze minderjarige shoppers mogen een verkooppunt uitsluitend bezoeken onder toezicht van een volwassen begeleider. De 18- en 19-jarige shoppers bezoeken de verkooppunten alleen. In tabel 2 en 3 staan de protocollen voor beide leeftijdsgroepen vermeld.

tabel 2 Onderzoeksprotocol 18- 19-jarige shoppers 1ste wave 2015, 2^e, 3^e en 5^e wave 2016

- Het onderzoek wordt uitgevoerd door mysteryshoppers die niet bekend zijn bij het verkooppunt waar ze op bezoek gaan.
- De mysteryshoppers worden vooraf mondeling geïnstrueerd en ontvangen daarnaast een instructie op papier.
- De verkooppunten worden zowel door-de-weeks als op zaterdagen bezocht. Ook het tijdstip van de bezoeken zal variëren.
- De mysteryshoppers bezoeken de verkooppunten zelfstandig, en hebben altijd een identiteitsbewijs bij zich. Wanneer de verkoper de leeftijd wil controleren, biedt men volledige medewerking. De mysteryshoppers worden geïnstrueerd om niet in discussie te gaan met de verkoper.
- Direct na het bezoek registreren de mysteryshoppers de ervaringen door middel van het invullen van een checklist op zijn/haar smartphone.
- Daarnaast maken de mysteryshoppers een 'selfie' bij het verkooppunt en een foto van de pinbon. Op deze wijze wordt gegarandeerd dat de mysteryshoppers daadwerkelijk een aankoop hebben gedaan.
- De mysteryshoppers volgen het protocol en koppelen de onderzoeksdata uitsluitend terug aan De Onderzoekfabriek.
- Alle aangekochte pakjes sigaretten worden na afloop bij de TNL afgeleverd. De sigaretten worden vervolgens uit het economische verkeer gehaald.
- De mysteryshoppers kopen Marlboro rood/ 19 stuks (in vorige waves is ook L&M aangekocht).

Bron: Panteia

Voor de 17-jarige shoppers geldt een uitgebreider protocol. Het uitgebreidere onderzoeksprotocol voldoet aan de hiervoor geldende ethische en juridische normen¹. De 17-jarige shoppers worden voorafgaand, tijdens en na afloop van het mysteryshop-onderzoek begeleid. De 17-jarige shoppers (en hun ouders) worden uitvoerig geïnformeerd over het doel en de opzet van het onderzoek. Tijdens een gezamenlijk startoverleg worden de risico's van tabak voor jongeren inzichtelijk gemaakt. Door deze risico's in het licht te plaatsen van de relatieve eenvoudige verkrijgbaarheid van tabak, is een discussie gecreëerd. In deze discussie is het belang van leeftijdsgrenzen én het belang van het werk van de jongeren onderstreept. De ouders vervullen tijdens de uitvoering van het onderzoek een belangrijke rol. Ze zijn als opvoeders belangrijk in het begeleiden van hun eigen kinderen in het werk. Tijdens het startoverleg is een toestemmingsformulier uitgedeeld, waarmee ouders toestemming geven voor de medewerking van de 17-jarigen aan het onderzoek. Dit formulier geeft inzicht in de werkzaamheden van hun kind. Door het formulier te tekenen hebben ouders hun expliciete toestemming gegeven voor de werkzaamheden die hun kind voor Panteia/Onderzoekfabriek uitvoert.

Het is noodzakelijk dat alle ervaringen in het juiste perspectief worden geplaatst. De jongeren gaan mogelijk ervaren hoe, in bepaalde gevallen, eenvoudig het is om tabak te kopen bij een verkooppunt. Daarom worden alle 17-jarige shoppers tijdens de aankoop van tabak begeleid door een volwassene welke hierna wordt aangeduid als auditor.

¹ Het protocol is overeenkomstig het Nuchter-protocol.

tabel 3 Onderzoeksprotocol 17-jarige shoppers 2e, 3e, 4e en 5e wave 2016

Uitgangspunten
<ul style="list-style-type: none">- 17-jarige shoppers bezoeken de verkooppunten samen met een volwassen auditor.- De 17-jarige shoppers ensceneren een aankoop, met andere woorden, ze hebben geen intentie tot gebruik, maar doen de aankoop in het kader van het onderzoek. Om alle elementen van de verkoop vast te leggen, wordt de aankoop wel volledig afgerond.- Ouders van de 17-jarige shoppers hebben vooraf schriftelijk toestemming gegeven voor deelname.
Voorwaarden
<ul style="list-style-type: none">- Alle auditoren zijn in het bezit van een Verklaring Omtrent Gedrag (VOG) en een APK-gekeurde auto met benodigde verzekeringen.- Alle auditoren krijgen training van De Onderzoekfabriek en kunnen indien uitgenodigd worden voor uitwisselingen van ervaringen en intervisie.- 17-jarige shoppers (en ouders) worden op de hoogte gesteld van de intentie van het onderzoek, namelijk een poging tot aankoop van tabak.- 17-jarige shoppers staan dagelijks in contact met de medewerkers van De Onderzoekfabriek.- Indien er in de avonduren wordt gewerkt gaan twee auditoren gezamenlijk op stap met twee 17-jarige shoppers. Dit om de veiligheid beter te kunnen garanderen.
Proces
<ul style="list-style-type: none">- De 17-jarige shoppers en ouders krijgen een kort intakegesprek met De Onderzoekfabriek, waarbij wordt uitgelegd wat de intentie van het onderzoek is en op welke manier het onderzoek werkt.- De auditoren begeleiden de 17-jarige shoppers tijdens hun werk. Ze halen de 17-jarige shoppers op en brengen de jongeren naar de te bezoeken locaties.- De auditor rijdt naar de locaties waar telkens de standaard werkwijze wordt doorlopen. De 17-jarige shopper gaat als eerste naar binnen. De auditor volgt de 17-jarige shopper op gepaste afstand en observeert en registreert, zonder hierbij op te vallen, de aankoop poging. De aankopen worden uitgevoerd volgens een vast protocol dat gelijk is aan het reguliere onderzoek NIX18. De 17-jarige shopper doet een poging tot aankoop van 1 pakje sigaretten. Indien de verkoopmedewerker vraagt naar het identiteitsbewijs, wordt deze overhandigd.- Vraagt de verkoopmedewerker enkel naar bevestiging in woord "ben je al 18" of vraagt de verkoopmedewerker niets, dan zal de 17-jarige shopper het pakje kopen en direct bij de het verlaten van het verkooppunt bij de auditor inleveren.- De 17-jarige shoppers zijn geïnstrueerd om naar gelang de reactie van de verkoopmedewerker desgewenst maximaal één maal aan te geven dat ze ouder zijn dan hun ware leeftijd. De 17-jarige shoppers gaan nooit in discussie met het personeel wanneer de verkoopmedewerker het verkoopproces af wil breken omdat de jongere jonger is dan 18.- In verband met de vergelijkbaarheid van het nalevingsonderzoek wordt door alle 17-jarige shoppers hetzelfde pakje sigaretten gekocht, te weten Marlboro rood.- Na de aankoop zorgen de auditoren voor het opslaan en registreren van de aangekochte pakjes sigaretten. Er wordt een selfie gemaakt voor het verkooppunt als bewijs.

Bron: Panteia

Per wave worden shoppers geworven die voldoen aan de leeftijdscriteria. In Wave 1 is gewerkt met 89 verschillende shoppers van 18 en 19 jaar. In Wave 2 waren dat 65 verschillende shoppers. Deze groep is toen aangevuld met nog eens 19 shoppers van 17 jaar. In Wave 3 is met vergelijkbare aantallen shoppers gewerkt. In Wave 4 zijn de verkooppunten uitsluitend door 17-jarige shoppers bezocht. Toen zijn er 29 verschillende shoppers betrokken bij de wave.

Uit de resultaten blijkt dat een individuele shopper effect heeft op de nalevingspercentages. Ondanks dat de shoppers even oud zijn, krijgt de ene shopper gemakkelijker een pakje sigaretten mee, dan een andere shopper. Geslacht speelt hierbij een belangrijke rol (zie ook volgende alinea). Ook het uiterlijk en de uitstraling van de shopper hebben effect op het resultaat. De shoppers krijgen daarom instructies om zich niet ouder voor te doen, dan dat ze zijn. Zo mogen de shoppers geen zonnehoed of pet dragen. Zware make-up en veel sieraden zijn verboden. En een baard heeft niet onze voorkeur. Welk effect het uiterlijk en de uitstraling hebben op de nalevingspercentages laat zich lastig voorspellen. Maar door meer verschillende shoppers (per wave) in te zetten, verkleinen we het risico van eventuele 'shoppers-effecten' op het resultaat. Na overleg met TNLT is daarom besloten om in Wave 5 meer 17-jarige shoppers in te zetten, dan bij eerdere waves. In Wave 5 is gewerkt met 49 verschillende 17-jarige shoppers. Dit is een enorme toename ten opzichte van de Wave 2 (19 shoppers), Wave 3 (20 shoppers) en Wave 4 (29 shoppers). Het aantal 18- en 19-jarige shoppers is in Wave 5 ook hoger. Nu hebben 61 shoppers 940 verkooppunten bezocht, waar in bijvoorbeeld Wave 3, 65 shoppers 3.110 verkooppunten bezochten.

tabel 4 18- of 19- jarige shoppers en 17-jarige shoppers naar geslacht 1ste wave 2015, 2^e tot en met 5^e wave 2016

	Wave 1		Wave 2		Wave 3		Wave 4		Wave 5	
Aantal bezochte verkooppunten	3.892	100%	4.607	100%	4.066	100%	977	100%	1.825	100%
18-19-jarige shoppers	Wave 1		Wave 2		Wave 3		Wave 4		Wave 5	
Aantal bezochte verkooppunten	3.892	100%	3.671	80,0%	3.110	76,5%			940	51,5%
aantal unieke shoppers, waarvan	89	100%	65	100%	65	100%			61	100%
Jongens	32	36,0%	25	38,5%	29	44,6%			22	36,1%
Meisjes	57	64,0%	40	61,5%	36	55,4%			39	63,9%
17-jarige shoppers	Wave 1		Wave 2		Wave 3		Wave 4		Wave 5	
Aantal bezochte verkooppunten			936	20,0%	956	23,5%	977	100,0%	885	48,5%
Aantal unieke shoppers, waarvan			19	100%	20	100%	29	100%	49	100%
Jongens			5	26,3%	6	30%	18	62,1%	25	51,0%
Meisjes			14	73,7%	14	70%	11	37,9%	24	49,0%

Bron: Panteia

1.2.1 Bezoeken naar geslacht shopper

In alle waves (1 tot en met 5) is gewerkt met zowel mannelijke als vrouwelijke shoppers. In de eerste drie waves is niet gericht gestuurd op een evenwichtige verhouding tussen de seksen. Dit valt vooral op bij de bezoeken die zijn uitgevoerd door 17-jarige shoppers. Zo zijn de verkooppunten die gedurende Wave 2 door 17-jarigen zijn bezocht, hoofdzakelijk door vrouwen bezocht (75,2%). In Wave 3 zijn de aantallen mannelijke en vrouwelijke 17-jarige shoppers bijna gelijk.

Uit de resultaten komt naar voren komt dat het geslacht van de shopper van invloed is op de nalevingspercentages. Het is dan ook van belang dat het aantal mannelijke en vrouwelijke shoppers gelijk is. In Wave 4 vindt er een correctie plaats, zodanig dat wanneer alle verkooppunten van tabak- & gemakzaken en benzinestations door een 17-jarige shopper zijn bezocht, de helft van de punten zijn bezocht door een man en de andere helft door een vrouw. Dat geldt niet alleen voor het totaal aantal verkooppunten, maar ook voor de (sub)branches en voor de regio's. In Wave 5 is de verhouding mannelijke en vrouwelijke shoppers nagenoeg gelijk; 50,6% van de verkooppunten, die door 17-jarigen zijn bezocht, zijn door mannen bezocht, 49,4% van de punten is door vrouwen bezocht. Door de laatste kleine correctie in Wave 5, zijn van de nu in totaal (936 + 956 + 977 + 885) 3.754 bezochte verkooppunten van tabak- & gemakzaken en benzinestations, 50,0% bezocht door een 17-jarige man en 50,0% door een 17-jarige vrouw. In de bijlage van deze rapportage is een overzicht opgenomen met de verdeling van mannelijke en vrouwelijke shoppers, per regio en per (sub)branche. Voor de verkooppunten die in Wave 5 zijn bezocht door 18- en 19-jarige shoppers geldt ook een gelijke verdeling: 50,1% is bezocht door een mannelijke shopper, 49,9% door een vrouwelijke shopper.

tabel 5 Verdeling bezoeken naar geslacht shopper, 1ste wave 2015, 2^e tot en met 5^e wave 2016

	Wave 1		Wave 2		Wave 3		Wave 4		Wave 5	
Aantal bezochte verkooppunten	3.892	100%	4.607	100%	4.066	100%	977	100%	1.825	100%
18-19-jarige shoppers	Wave 1		Wave 2		Wave 3		Wave 4		Wave 5	
Aantal bezochte verkooppunten	3.892	100%	3.671	100%	3.110	100%			940	100%
Jongens	1.829	47,0%	2.195	59,8%	1.599	51,4%			471	50,1%
Meisjes	2.063	53,0%	1.476	40,2%	1.511	48,6%			469	49,9%
17-jarige shoppers	Wave 1		Wave 2		Wave 3		Wave 4		Wave 5	
Aantal bezochte verkooppunten			936	100%	956	100%	977	100%	885	100%
Jongens			232	24,8%	452	47,3%	744	76,2%	448	50,6%
Meisjes			704	75,2%	504	52,7%	233	23,8%	437	49,4%

Bron: Panteia

1.3 Verkooppunten & mysteryshopbezoeken

In de afgelopen 5 waves zijn verkooppunten van verschillende branches en sub branches bezocht. In alle vijf de waves zijn alle verkooppunten van tabak- & gemakzaken en benzinestations meegenomen. Verkooppunten bij drogisten zijn bezocht in Wave 1, 2 en 3. In Wave 2 zijn ook verkooppunten op NS-stations bezocht, snackbars en avondwinkels. In de onderstaande tabel staat per wave, welke branches zijn bezocht door een mysteryshopper. Per branche en per wave staat tevens het totaal aantal bezochte verkooppunten.

tabel 6 Branches die zijn betrokken bij 1ste wave 2015, 2^e tot en met 5^e wave 2016

Branches	Wave 1	Wave 2	Wave 3	Wave 4	Wave 5
Tabak- & gemakzaken	1.586	1.812	1.770	451	856
Benzinestations	2.060	1.992	1.990	526	969
Drogisten	246	305	306	X	X
Snackbars, NS-stations en avondwinkels	X	498	X	X	X
Totaal	3.892	4.607	4.066	977	1.825

Bron: Panteia

In Wave 5 is gewerkt met zowel 18- en 19-jarige shoppers als met 17-jarige shoppers. Voor de bezoeken met 18- en 19-jarige shoppers zijn 999 adressen geselecteerd uit de ongeveer 4.000 beschikbare adressen van de verkooppunten van de tabak- & gemakzaken en benzinestations. Deze 999 adressen zijn representatief voor de verhouding branches en sub branches. Bij 940 van de 999 adressen heeft een aankoop(poging) plaatsgevonden (94,1%). Bij 59 adressen was een aankoop(poging) niet mogelijk, om het verkooppunt:

- was gesloten, deels of helemaal,
- verkocht geen tabak/sigaretten (meer),
- was woonhuis of ander bedrijf,
- was onbemand tankstation.

In de afgelopen waves (2, 3 en 4) is steeds een kwart van de verkooppunten van de tabak- & gemakzaken en benzinestations bezocht door een 17-jarige shopper. In deze laatste wave (Wave 5) is de laatste 25% van deze verkooppunten bezocht door een 17-jarige shopper. Voor deze wave zijn 961 verkooppunten van de tabak- & gemakzaken en benzinestations geselecteerd.

Van de 961 geselecteerde adressen, heeft bij 885 adressen (ruim 92%) een aankoop(poging) plaatsgevonden. Bij 76 adressen was een aankoop(poging) niet mogelijk, omdat het verkooppunt;

- was gesloten, deels of helemaal,
- verkocht geen tabak/sigaretten (meer),
- was woonhuis of ander bedrijf,
- was onbemand tankstation.

Met het afronden van Wave 5 zijn nu alle verkooppunten van de tabak- & gemakzaken en benzinestations éénmaal door een 17-jarige shopper bezocht. In totaal heeft bij 3.754 tabak- & gemakzaken en benzinestations een aankoop(poging) plaatsgevonden.

Tabel 7 toont een overzicht van alle bezochte verkooppunten, uitgesplitst naar wave, branche en sub branche.

tabel 7 Aantal verkooppunten tabak waar een aankoop(poging) is gedaan naar (sub-)branches, 1ste wave 2015 en 2^e tot en met 5^e wave 2016

	Wave 1		Wave 2		Wave 3		Wave 4		Wave 5	
Aantal bezochte verkooppunten	3.892	100%	4.607	100%	4.066	100%	977	100%	1.825	100%
18-19-jarige shoppers	Wave 1		Wave 2		Wave 3		Wave 4		Wave 5	
Tabak- & gemakzaken wel NSO lid*	1.083	27,8%	808	22,0%	799	25,7%			269	28,6%
Tabak- & gemakzaken geen NSO lid	503	12,9%	552	15,0%	522	16,8%			166	17,7%
Subtotaal	1.586	40,8%	1.360	37,0%	1.321	42,5%			435	46,3%
Benzinestations Cluster**	388	10,0%	284	7,7%	284	9,1%			98	10,4%
Benzinestations Oliemaatschappij	615	15,8%	449	12,2%	441	14,2%			150	16,0%
Benzinestations Overig	1.057	27,2%	775	21,1%	758	24,4%			257	27,3%
Subtotaal	2.060	52,9%	1.508	41,1%	1.483	47,7%			505	53,7%
Overig (Drogisten, snackbar ect.)	246	6,3%	803	21,9%	306	9,8%				
Totaal	3.892	100%	3.671	100%	3.110	100%			940	100%
17-jarige shoppers	Wave 1		Wave 2		Wave 3		Wave 4		Wave 5	
Tabak- & gemakzaken wel NSO lid*			263	28,1%	270	28,2%	274	28,0%	260	29,4%
Tabak- & gemakzaken geen NSO lid			189	20,1%	179	18,7%	177	18,1%	161	18,2%
Subtotaal			452	48,2%	449	47,0%	451	46,1%	421	47,6%
Benzinestations Cluster**			96	10,3%	97	10,1%	94	9,6%	98	11,1%
Benzinestations Oliemaatschappij			149	15,9%	151	15,8%	159	16,3%	133	15,0%
Benzinestations Overig			239	25,5%	259	27,1%	273	27,9%	233	26,3%
Subtotaal			484	51,7%	507	53,0%	526	53,8%	464	52,4%
Totaal			936	100%	956	100%	977	100%	885	100%

Bron: Panteia

*De NSO (de brancheorganisatie voor de tabaks- en gemaksdetailhandel) heeft voorheen mysteryshoponderzoeken laten uitvoeren bij NSO-leden. Dit is in de loop van jaren uitgebreid naar meerdere verkooppunten. Dat zijn met name verkooppunten die geen NSO-lid zijn en andere

commerciële groepen. Hieronder vallen zowel verkooppunten die volgens de wet wel gelden als tabaksspeciaalzaak als verkooppunten die geen tabaksspeciaalzaak zijn volgens de wet, maar wel tabak verkopen. In dit onderzoek zijn alle tabak- & gemakzaken (zowel NSO- als niet NSO-leden) gecontroleerd. De overige tabaksverkooppunten, zoals boekwinkels, zijn steekproefsgewijs bezocht door een mysteryshopper.

**De mysteryshoponderzoeken worden uitgevoerd bij nagenoeg alle tankstations met een shop. De ruim 2.000 verkooppunten zijn voor de rapportages ingedeeld in drie categorieën. Deze categorieën hebben betrekking op de omvang van de organisaties. Deze zijn (a) clusters (vanaf 5 tankstations en meer) (b) de eigen tankstations van de oliemaatschappijen; en (c) overige verkooppunten (1 tot 5 tankstations).

1.3.1 *Bezoeken naar dag en dagdeel*

De mysteryshop-bezoeken aan de verkooppunten zijn verdeeld over de week. Over de afgelopen vijf waves kan gesteld worden dat de meeste bezoeken op de zaterdagen hebben plaatsgevonden. Van alle bezoeken (15.367) was 29,9% (=4.591) op een zaterdag. De minste bezoeken vonden plaats op zondagen. Dit beeld komt terug in Wave 5.

Voor de bezoeken met de 18- en 19-jarige shoppers geldt dat nu ook dat de meeste bezoeken plaats vinden op zaterdag (39,6%). Gevolgd door de vrijdag (16,4%). Op de zondag staan de minste bezoeken, 'slechts' 3.

Voor de bezoeken met de 17-jarige shoppers geldt ook dat in Wave 5 de meeste bezoeken plaats vinden op zaterdag (40,8%), gevolgd door de donderdag (18,6%). Ook hier zijn de minste bezoeken gedaan op de zondag, 'slechts' vijf. Tabel 8 toont per wave de verdeling van de bezoeken over de dagen van de week.

tabel 8 Aankopen en aankoop(pogingen) naar dag van de week, 1ste wave 2015 en 2^e tot en met 5^e wave 2016

	Wave 1		Wave 2		Wave 3		Wave 4		Wave 5	
Aantal bezochte verkooppunten	3.892	100%	4.607	100%	4.066	100%	977	100%	1.825	100%
18-19-jarige shoppers	<i>Wave 1</i>		<i>Wave 2</i>		<i>Wave 3</i>		<i>Wave 4</i>		<i>Wave 5</i>	
Maandag	263	6,8%	394	10,7%	157	5,0%			101	10,7%
Dinsdag	630	16,2%	585	15,9%	388	12,5%			88	9,4%
Woensdag	643	16,5%	619	16,9%	342	11,0%			143	15,2%
Donderdag	452	11,6%	528	14,4%	589	18,9%			79	8,4%
Vrijdag	637	16,4%	594	16,2%	521	16,8%			154	16,4%
Zaterdag	1.156	29,7%	880	24,0%	1092	35,1%			372	39,6%
Zondag	111	2,9%	71	1,9%	21	0,7%			3	0,3%
Totaal	3.892	100%	3.671	100%	3.110	100%			940	100%
17-jarige shoppers	<i>Wave 1</i>		<i>Wave 2</i>		<i>Wave 3</i>		<i>Wave 4</i>		<i>Wave 5</i>	
Maandag			41	4,4%	30	3,1%	135	13,8%	106	12,0%
Dinsdag			45	4,8%	140	14,6%	132	13,5%	6	0,7%
Woensdag			226	24,1%	141	14,7%	169	17,3%	102	11,5%
Donderdag			111	11,9%	113	11,8%	221	22,6%	165	18,6%
Vrijdag			229	24,5%	216	22,6%	135	13,8%	140	15,8%
Zaterdag			236	25,2%	316	33,1%	178	18,2%	361	40,8%
Zondag			48	5,1%	0	0,0%	7	0,7%	5	0,6%
Totaal			936	100%	956	100%	977	100,0	885	100%

Bron: Panteia

De bezoeken zijn ook verdeeld over de verschillende delen van de dag, ochtend, middag en avond.

Voor Wave 5 geldt voor de bezoeken met 18- en 19-jarigen dat de 65,4% van de bezoeken in de middag heeft plaatsgevonden. Een derde in de ochtend.

Ook de bezoeken door de 17-jarige shoppers vonden voornamelijk plaats in de middag (59,5%). Negen bezoeken zijn in de avond gedaan (1%).

Tabel 9 toont per wave de verdeling van de bezoeken over de verschillende delen van de dag.

tabel 9 Aankopen en aankoop(pogingen) naar dagdeel, 1ste wave 2015, 2^e tot en met 5^e wave 2016

	Wave 1		Wave 2		Wave 3		Wave 4		Wave 5	
Aantal bezochte verkooppunten	3.892	100%	4.607	100%	4.066	100%	977	100%	1.825	100%
18-19-jarige shoppers	Wave 1		Wave 2		Wave 3		Wave 4		Wave 5	
Ochtend	1.525	39,2%	1.091	29,7%	1261	40,5%			314	33,4%
Middag	2.330	59,9%	2.483	67,6%	1815	58,4%			615	65,4%
Avond	37	0,9%	97	2,6%	34	1,1%			11	1,2%
Totaal	3.892	100%	3.671	100%	3.110	100%			940	100%
17-jarige shoppers	Wave 1		Wave 2		Wave 3		Wave 4		Wave 5	
Ochtend			331	35,4%	341	35,7	411	42,1	349	39,4%
Middag			575	61,4%	598	62,6	554	56,7	527	59,5%
Avond			30	3,2%	17	1,8	12	1,2	9	1,0%
Totaal			936	100%	956	100%	977	100%	885	100%

Bron: Panteia

1.3.2 Bezoeken naar geslacht en leeftijd verkoper

In Wave 5 treffen de mysteryshoppers in meer dan de helft van de gevallen (ruim 60%) een vrouwelijke verkoper. Dit beeld (60% vrouwelijke verkoper, 40% mannelijke verkoper) is gedurende de afgelopen waves redelijk constant.

Tabel 10 toont per wave het geslacht van de verkoper.

tabel 10 Aankopen en aankoop(pogingen) naar geslacht verkoper, 1ste wave 2015, 2^e tot en met 5^e wave 2016

	Wave 1		Wave 2		Wave 3		Wave 4		Wave 5	
Aantal bezochte verkooppunten	3.892	100%	4.607	100%	4.066	100%	977	100%	1.825	100%
18-19-jarige shoppers	Wave 1		Wave 2		Wave 3		Wave 4		Wave 5	
Man	1.541	39,6%	1.376	37,5%	1.095	35,2			371	39,5%
Vrouw	2.351	60,4%	2.295	62,5%	2.015	64,8			569	60,5%
Totaal	3.892	100%	3.671	100%	3.110	100%			940	100%
17-jarige shoppers	Wave 1		Wave 2		Wave 3		Wave 4		Wave 5	
Man			374	40,0%	382	40,0%	367	37,6	347	39,2
Vrouw			562	60,0%	574	60,0%	610	62,4	538	60,8
Totaal			936	100%	956	100%	977	100%	885	100,0

Bron: Panteia

De mysteryshoppers is gevraagd de leeftijd in te schatten van de verkoper. De shoppers kunnen hierbij kiezen uit drie leeftijdscategorieën;

- Jong = jonger dan 25 jaar,
- Gemiddeld = tussen de 25 en 50 jaar oud,
- Oud = ouder dan 50 jaar.

Gedurende de waves ligt de geschatte gemiddelde leeftijd tussen de 25 en 50 jaar oud. Van de 18- en 19-jarige shoppers in Wave 5, schat 52,4% dat de verkoper van een 'gemiddelde' leeftijd is.

Van de 17-jarige shoppers in Wave 5, schat 48,4% dat de verkoper van een 'gemiddelde' leeftijd is.

Tabel 11 toont per wave de geschatte leeftijd van de verkoper.

tabel 11 Aankopen en aankoop(pogingen) naar leeftijd verkoper, 1ste wave 2015, 2^e tot en met 5^e wave 2016

	Wave 1		Wave 2		Wave 3		Wave 4		Wave 5	
Aantal bezochte verkooppunten	3.892	100%	4.607	100%	4.066	100%	977	100%	1.825	100%
18-19-jarige shoppers	Wave 1		Wave 2		Wave 3		Wave 4		Wave 5	
Jong	909	23,4%	756	20,6%	671	21,6%			202	21,5%
Gemiddeld	1.984	51,0%	1.814	49,4%	1.682	54,1%			493	52,4%
Oud	999	25,7%	1.101	30,0%	757	24,3%			245	26,1%
Totaal	3.892	100%	3.671	100%	3.110	100%			940	100%
17-jarige shoppers	Wave 1		Wave 2		Wave 3		Wave 4		Wave 5	
Jong			206	22,0%	220	23,0%	213	21,8%	215	24,3
Gemiddeld			465	49,7%	472	49,4%	485	49,6%	428	48,4
Oud			265	28,3%	264	27,6%	279	28,6%	242	27,3
Totaal			936	100%	956	100%	977	100%	885	100%

Bron: Panteia

1.3.3 *Bezoeken naar regio en grote steden*

De bezochte verkooppunten liggen verspreid over Nederland. De verkooppunten laten zich verdelen in vijf landelijke regio's. Gekozen is voor een indeling in Nielsen-regio's, een gebruikelijke indeling voor (markt-) onderzoek.

De Nielsen-indeling is als volgt:

- Nielsen I: de drie grote steden plus randgemeenten, Amsterdam (plus Diemen, Ouder-Amstel, Landsmeer, Amstelveen), Rotterdam (plus Schiedam, Capelle aan den IJssel, Krimpen aan den IJssel, Nederlek, Ridderkerk, Barendrecht, Albrandswaard) en 's-Gravenhage (plus Leidschendam, Voorburg, Rijswijk, Wassenaar, Wateringen)
- Nielsen II: Noord-Holland, Zuid-Holland en Utrecht (exclusief de Nielsen I gemeentes)
- Nielsen III: Groningen, Friesland en Drenthe
- Nielsen IV: Overijssel, Gelderland en Flevoland
- Nielsen V: Zeeland, Noord-Brabant en Limburg

In Wave 1 zijn alle verkooppunten van de tabak- & gemakzaken en benzinestations bezocht. De landelijke spreiding van deze verkooppunten is de basis voor de selecties die in latere waves hebben plaatsgevonden. Voor elke wave geldt: het totaal van de geselecteerde adressen heeft dezelfde regio-spreiding zoals deze geldt voor de totale populatie van verkooppunten van de tabak- & gemakzaken en bij benzinestations.

In Wave 2, 3, 4 en 5 is telkens een kwart van de onderzoekspopulatie (alle verkooppunten van de tabak- & gemakzaken en benzinestations) bezocht door 17-jarige shoppers. Per wave is rekening gehouden met de samenstelling van de te bezoeken verkooppunten. De samenstelling van de verkooppunten is altijd zodanig gekozen, dat ze qua spreiding een goede representant zijn van het totale aantal verkooppunten van tabak- & gemakzaken en benzinestations. Tabel 12 toont het overzicht van de spreiding van de verkooppunten over de Nielsen-regio's, per wave en per shoppers-groep (18- en 19-jarige shoppers en 17-jarige shoppers).

tabel 12 Aankopen en aankoop(pogingen) naar Nielsen-regio's, 1ste wave 2015, 2^e tot en met 5^e wave 2016

	Wave 1		Wave 2		Wave 3		Wave 4		Wave 5	
Aantal bezochte verkooppunten	3.892	100%	4.607	100%	4.066	100%	977	100%	1.825	100%
18-19-jarige shoppers	<i>Wave 1</i>		<i>Wave 2</i>		<i>Wave 3</i>		<i>Wave 4</i>		<i>Wave 5</i>	
Nielsen I	631	16,2	586	16,0%	472	15,2			150	16,0%
Nielsen II	1057	27,2	1008	27,5%	865	27,8			257	27,3%
Nielsen III	423	10,9	383	10,4%	337	10,8			101	10,7%
Nielsen IV	844	21,7	818	22,3%	666	21,4			209	22,2%
Nielsen V	937	24,1	876	23,9%	770	24,7			223	23,7%
Totaal	3.892	100%	3.671	100%	3.110	100%			940	100%
17-jarige shoppers	<i>Wave 1</i>		<i>Wave 2</i>		<i>Wave 3</i>		<i>Wave 4</i>		<i>Wave 5</i>	
Nielsen I			148	15,8%	157	16,4%	126	12,9%	163	18,4%
Nielsen II			279	29,8%	261	27,3%	245	25,1%	273	30,8%
Nielsen III			100	10,7%	111	11,6%	111	11,4%	88	9,9%
Nielsen IV			196	20,9%	209	21,9%	197	20,1%	196	22,1%
Nielsen V			213	22,8%	218	22,8%	298	30,5%	165	18,6%
Totaal			936	100%	956	100,0	977	100%	885	100%

Bron: Panteia

1.4 Aanwezigheid elektronische leeftijdsverificatie

Een deel van de verkooppunten van tabak beschikt over een automatische leeftijdsverificatie (ELV). Dit een is elektronisch hulpmiddel waarmee direct kan worden vastgesteld of een getoond ID-bewijs geldig is, en of de leeftijd van de houder 18 jaar of ouder is. Bij gemiddeld 8% van de verkooppunten heeft de shopper een ELV waargenomen. Er is duidelijk een verschil tussen de verkooppunten van de verschillende branches. Zo wordt bij de tabak- & gemakzaken veel vaker een ELV waargenomen dan bij de benzinestations of de overige verkooppunten. In Wave 5 wordt door de 18- en 19-jarige shoppers bij 13,3% van de tabak- & gemakzaken een ELV gezien, tegenover 3,4 % bij de benzinestations. Door de 17-jarige shoppers wordt bij 12,1% van de tabak- & gemakzaken een ELV gezien, tegenover 5,8% bij de benzinestations.

tabel 13 Aanwezigheid elektronische leeftijdsverificatie bij aankoop(pogingen), 1ste wave 2015, 2^e tot en met 5^e wave 2016

	Wave 1		Wave 2		Wave 3		Wave 4		Wave 5	
Aantal bezochte verkooppunten	3.892	100%	4.607	100%	4.066	100%	977	100%	1.825	100%
18-19-jarige shoppers	Wave 1		Wave 2		Wave 3		Wave 4		Wave 5	
Aantal bezochte verkooppunten	3.892	100%	3.671	100%	3.110	100%			940	100%
Tabak- & gemakzaken	281	17,7%	186	13,7%	201	15,2%			58	13,3%
Benzinestations	51	2,5%	40	2,6%	43	2,9%			17	3,4%
Overig	5	2,0%	3	0,2%	1	0,3%				
Totaal met ELV	337	8,7%	229	6,2%	245	7,9%			75	8,0%
17-jarige shoppers	Wave 1		Wave 2		Wave 3		Wave 4		Wave 5	
Aantal bezochte verkooppunten			936	100%	956	100%	977	100%	885	100%
Tabak- & gemakzaken			67	14,9%	52	11,6%	50	11,1%	51	12,1%
Benzinestations			19	3,7%	36	7,1%	17	3,2%	27	5,8%
Totaal met ELV			86	9,2%	88	9,2%	67	6,9%	78	8,8%

Bron: Panteia

1.5 Aanwezigheid promotiemateriaal NIX18

Bij ruim 80% van de bezochte verkooppunten is door de shoppers NIX18 promotiemateriaal gezien. En sinds Wave 2 is het aantal verkooppunten dat het materiaal op een zichtbare plek heeft hangen/staan redelijk constant. Voor de verkooppunten die zijn bezocht door 18- en 19-jarige shoppers geldt dat tussen de 85,0% (Wave 2) en 87,4% (Wave 3) van de tabak- & gemakzaken het materiaal goed zichtbaar heeft hangen of staan. In Wave 5 wordt bij 83,4% van de tabak- & gemakzaken NIX18 promotiemateriaal gezien. Het aantal benzinestations waar het materiaal is waargenomen schommelt tussen de 79,6% (Wave 1) en 94,3% (Wave 3). In Wave 5 wordt bij 89,3% promotiemateriaal waargenomen.

Voor de verkooppunten die zijn bezocht door 17-jarige shoppers geldt dat tussen de 78,9% (Wave 4) en 91,8% (Wave 3) van de tabak- & gemakzaken het materiaal goed zichtbaar heeft hangen of staan. In Wave 5 wordt bij 84,3% van de tabak- & gemakzaken NIX18 promotiemateriaal gezien. Het aantal benzinestations waar het materiaal is waargenomen schommelt tussen de 88,2% (Wave 4) en 93,6% (Wave 2). In Wave 5 wordt bij 91,6% promotiemateriaal waargenomen.

tabel 14 Aanwezigheid promotiemateriaal NIX18 bij aankoop(pogingen), 1ste wave 2015, 2^e tot en met 5^e wave 2016

	Wave 1		Wave 2		Wave 3		Wave 4		Wave 5	
Totaal bezochte verkooppunten	3.892	100%	4.607	100%	4.066	100%	977	100%	1.825	100%
18/19-jarige shoppers	Wave 1		Wave 2		Wave 3		Wave 4		Wave 5	
Aantal bezochte verkooppunten	3.892	100%	3.671	100%	3.110	100%			940	100%
Tabak- & gemakzaken	1.351	85,2%	1.156	85,0%	1.154	87,4%			363	83,4%
Benzinestations	1.639	79,6%	1.405	93,2%	1.398	94,3%			451	89,3%
Overig	54	22,0%	345	43,0%	95	31,0%				
Totaal	3.044	78,2%	2.906	79,2%	2.647	85,1%			814	86,6%
17-jarige shoppers	Wave 1		Wave 2		Wave 3		Wave 4		Wave 5	
Aantal bezochte verkooppunten			936	100%	956	100%	977	100%	885	100%
Tabak- & gemakzaken			394	87,4%	412	91,8%	356	78,9%	355	84,3%
Benzinestations			453	93,6%	473	93,3%	464	88,2%	425	91,6%
Totaal			847	90,5%	885	92,6%	820	83,9%	780	88,1%

Bron: Panteia

2 Naleving vergewisplicht bij 18- en 19-jarigen

2.1 Nalevingspercentage vergewisplicht

Met de wijziging van de tabakswet mag men sinds 1 januari 2014 geen tabak meer verkopen aan jongeren onder de 18 jaar. Volgens deze wet moet men als verkoper van tabaksproducten zich ervan **vergewissen** dat de koper 18 jaar of ouder is. Daarom dienen de verkopers iedere potentiële koper die niet 'onmiskenbaar' 18 jaar of ouder is, om een ID-bewijs te vragen. Omdat niet altijd duidelijk is of iemand ouder is dan 18 jaar worden kopers tot 25 jaar gevraagd om een ID-bewijs.

Wanneer is sprake van correcte naleving van de vergewisplicht?

Van correcte naleving van de vergewisplicht bij jongeren tot 25 jaar bij de aankoop van tabak is sprake wanneer bij de aankoopoging:

- Gevraagd wordt naar een ID;
- En het ID gecontroleerd wordt op geldigheid (komt de foto op de ID overeen met die van de koper) en op leeftijd (is de koper 18 jaar of ouder). De controle van de leeftijd kan plaatsvinden met een elektronische leeftijdsverificatie.

Wanneer aan deze condities is voldaan, is sprake van correcte naleving van de vergewisplicht.

Het mysteryshop-onderzoek doet verslag van het aantal verkooppunten dat aan potentiële kopers (mysteryshoppers) een ID-bewijs vraagt, maar doet geen uitspraken over de controles van het ID-bewijs. Waarom niet? Uit de mysteryshop-bezoeken van Wave 1 en Wave 2 is gebleken, dat het niet mogelijk is om een sluitende objectieve beschrijving te geven van een ID-controle, zonder een eigen interpretatie van de shopper. De shopper kan alleen aangeven of hij het *idee heeft* dat het ID-bewijs wordt bekeken, of juist niet wordt bekeken.

Daar een objectieve beschrijving of beoordeling van de ID-controle niet mogelijk blijkt, is in overleg met TNLT besloten, om de nalevingspercentages van de vergewisplicht uitsluitend te baseren op de resultaten van de vraag: *is er om een ID-bewijs gevraagd?*.

In deze paragraaf staan de nalevingspercentages van de vergewisplicht van Wave 1, 2, 3 en Wave 5, van de branches tabak- & gemakzaken, benzinestations en overig. De onderstaande tabel toont het overzicht van de nalevingspercentages per wave en per branche.

tabel 15 Nalevingspercentage vergewisplicht 1ste wave 2015 en 2^e, 3^e en 5^e wave 2016. In de 4^e wave is geen meting gedaan naar de naleving van de vergewisplicht.

	Wave 1		Wave 2		Wave 3		Wave 4	Wave 5	
Tabak- & gemakzaken									
correcte naleving vergewisplicht → ID gevraagd	1.090	68,7%	901	66,3%	948	71,8%		300	69,0%
ID niet gevraagd	496	31,3%	459	33,8%	373	28,2%		135	31,0%
Totaal	1.586	100%	1.360	100%	1.321	100%		435	100%
Benzinestations									
correcte naleving vergewisplicht → ID gevraagd	1.301	63,2%	974	64,6%	1.014	68,4%		314	62,2%
ID niet gevraagd	759	36,8%	534	35,4%	469	31,6%		191	37,8%
Totaal	2.060	100%	1.508	100%	1.483	100%		505	100%
Overig									
correcte naleving vergewisplicht → ID gevraagd	100	40,7%	311	38,7%	114	37,3%			
ID niet gevraagd	146	59,3%	492	61,3%	192	62,7%			
Totaal	246	100%	803	100%	306	100%			

Bron: Panteia

Naleving vergewisplicht tabak- & gemakzaken

Het nalevingspercentage vergewisplicht van de tabak- & gemakzaken schommelt de afgelopen waves (1, 2, 3 en 5) tussen de 66,3% (Wave 2) en de 71,8% (Wave 3).

In Wave 1 zijn 1.586 tabak- & gemakzaken bezocht. Het totale nalevingspercentage van deze 1.586 tabak- & gemakzaken komt in Wave 1 op 68,7%. In Wave 2 zijn 1.360 tabak- & gemakzaken bezocht. Het totale nalevingspercentage van de vergewisplicht van deze 1.360 tabak- & gemakzaken komt in Wave 2 op 66,3%. Hierbij dient te worden vermeld dat in Wave 2 in verhouding meer tabak- & gemakzaken zijn bezocht die geen lid zijn van de NSO, dan in Wave 1. In Wave 2 is 40,6% van de bezochte tabak- & gemakzaken geen lid van de NSO, in Wave 1 was dit 31,7%. In Wave 3 zijn 1.321 tabak- & gemakzaken bezocht. Het totale nalevingspercentage van deze tabak- & gemakzaken komt in Wave 3 op 71,8%. In Wave 3 is 39,5% van de bezochte tabak- & gemakzaken geen lid van de NSO. In Wave 4 is geen meting gedaan naar de naleving van de vergewisplicht.

In Wave 5 zijn 435 tabak- & gemakzaken bezocht. Het totale nalevingspercentage van de vergewisplicht van deze 435 tabak- & gemakzaken komt in Wave 5 op 69,0%. In Wave 5 is 38,2% van de bezochte tabak- & gemakzaken geen lid van de NSO.

Naleving vergewisplicht benzinestations

Het nalevingspercentage vergewisplicht voor de benzinestations ligt in 2016 tussen de 62,2% (Wave 5) en de 68,4% (Wave 3).

In Wave 1 vraagt 63,2% van de benzinestations om een ID, en in Wave 2 is dat 64,6%. In Wave 3 komt het nalevingspercentage vergewisplicht van de benzinestations op 68,4%.

In Wave 5 zijn 505 benzinestations bezocht. Het totale nalevingspercentage van de vergewisplicht van deze 505 benzinestations komt in Wave 5 op 62,2%.

Naleving vergewisplicht overig

In Wave 1 vraagt 40,7% van de overige verkooppunten om een ID, en in Wave 2 is dat 38,7%. Hierbij dient te worden vermeld dat in Wave 2, meer verschillende 'overige' branches zijn bezocht, dan in Wave 1. Daar waar in Wave 1 alleen drogisterijen zijn bezocht, zijn in Wave 2 ook snackbars, NS stations en avondwinkels bezocht.

In Wave 3 vraagt 37,3% om een ID. In Wave 3 zijn géén snackbars, NS stations en avondwinkels bezocht.

In Wave 4 en 5 zijn er geen 'overige' verkooppunten bezocht.

2.1.1 Hoe vindt de controle plaats?

De controle van het ID gebeurt door de verkoopmedewerker zelf of met behulp van een elektronische leeftijdsverificatie. Bij gemiddeld 8% van de verkooppunten heeft de shopper een ELV waargenomen. De verkooppunten maken hier niet altijd gebruik van.

Controle ID tabak- & gemakzaken Wave 5

Bij 13,3% van de tabak- & gemakzaken heeft de shopper een elektronische leeftijdsverificatie waargenomen. Bij 4,8% is bij de controle ook gebruik gemaakt van een elektronische leeftijdsverificatie. In Wave 3 maakte nog 7,3% gebruik van een elektronische leeftijds-verificatie.

Controle ID benzinestations Wave 5

Bij 3,4% van de benzinestations is een elektronische leeftijdsverificatie waargenomen, 1,6% maakt gebruik van de ELV. In Wave 3 maakte 1,5% gebruikt van een elektronische leeftijdsverificatie.

tabel 16 Aanwezigheid en gebruik van elektronische leeftijdsverificatie 1ste wave 2015, 2^e, 3^e wave en 5^e wave 2016. In Wave 4 is geen meting gedaan naar de naleving van de vergewisplicht.

	Wave 1 18-19-jarigen		Wave 2 18-19-jarigen		Wave 3 18-19-jarigen		Wave 4 18-19-jarigen		Wave 5 18-19-jarigen	
	Aanwezig	Gebruikt	Aanwezig	Gebruikt	Aanwezig	Gebruikt	Aanwezig	Gebruikt	Aanwezig	Gebruikt
Tabak- & gemakzaken	17,7%	7,1%	13,7%	5,7%	15,2%	7,3%			13,3%	4,8%
Benzinestations	2,5%	0,9%	2,6%	1,4%	2,9%	1,5%			3,4%	1,6%

Bron: Panteia

2.2 Naleving vergewisplicht naar subgroepen

Bij de naleving van de vergewisplicht zijn er verschillen tussen diverse groepen binnen de hoofdbranches tabak- & gemakzaken, benzinestations. Tabel 17 toont de nalevingspercentages per branche en per groep binnen een branche.

De tabak- & gemakzaken die lid zijn van de branchevereniging NSO, hebben een aanzienlijk hoger nalevingspercentage dan de niet NSO-leden, 75,1% versus 59,0%. Dit beeld komt overeen met de verhoudingen in de vorige waves.

Verkooppunten die behoren tot de groep 'cluster' doen het beter dan verkooppunten uit de groep 'oliemaatschappij' en de 'overige'. De benzinestations/cluster kent in Wave 5 een nalevingspercentage van 73,5%, versus 57,3% en 60,7% van de andere groepen. Dit beeld wijkt af van de vorige metingen toen juist de verkooppunten van de oliemaatschappijen het beter deden.

tabel 17 Nalevingspercentage vergewisplicht naar sub branches, 1ste wave 2015, 2^e, 3^e wave en 5^e wave 2016. In Wave 4 is geen meting gedaan naar de naleving van de vergewisplicht.

	Wave 1 18-19-jarigen		Wave 2 18-19-jarigen		Wave 3 18-19-jarigen		Wave 4 18-19-jarigen		Wave 5 18-19-jarigen	
Tabak- & gemakzaken	1.090	68,7%	901	66,3%	948	71,8%			300	69,0%
Wel NSO-lid	820	75,7%	603	74,6%	648	81,1%			202	75,1%
Geen NSO-lid	270	53,7%	298	54,0%	300	57,5%			98	59,0%
Benzinestations	1.301	63,2%	974	64,6%	1.014	68,4%			314	62,2%
Benzinestations Cluster	247	63,7%	184	64,8%	195	68,7%			72	73,5%
Benzinestations Oliemaatschappij	446	72,5%	312	69,5%	333	75,5%			86	57,3%
Benzinestations Overig	608	57,5%	478	61,7%	486	64,1%			156	60,7%
Overig	100	40,7%	311	38,7%	114	37,3%				
Drogisten	100	40,7%	123	40,3%	114	37,3%				
NS stations			38	70,4%						
Avondwinkels			30	50,0%						
Snackbars			120	31,2%						

Bron: Panteia

2.1 Naleving vergewisplicht naar regio

Bij de eerdere waves (Wave 1, Wave 2 en Wave 3) was bij de naleving van de vergewisplicht sprake van regio-effect. Bij de laatste wave (Wave 3) zien de verkooppunten in Nielsen II het beste toe op de leeftijdscontrole. Hier ligt het gemiddelde nalevingspercentage dan op 70,4%.

Bij deze laatste wave zijn de verschillen tussen de regio's minder sterk aanwezig. De nalevingspercentages schommelen tussen de 61,4% in de Nielsen-regio III en de 66,0% in de Nielsen-regio's I en IV.

Tabel 18 toont de verschillende nalevingspercentages per regio

tabel 18 Nalevingspercentage vergewisplicht naar regio's, 1ste wave 2015, 2^e, 3^e wave en 5^e wave 2016. In Wave 4 is geen meting gedaan naar de naleving van de vergewisplicht.

	Wave 1 18-19-jarigen		Wave 2 18-19-jarigen		Wave 3 18-19-jarigen		Wave 4 18-19-jarigen	Wave 5 18-19-jarigen	
Nielsen I	370	58,6%	370	63,1%	325	68,9%		99	66,0%
Nielsen II	751	71,1%	629	62,4%	609	70,4%		168	65,4%
Nielsen III	277	65,6%	229	59,8%	222	66,1%		62	61,4%
Nielsen IV	556	65,9%	467	57,1%	419	62,9%		138	66,0%
Nielsen V	535	57,2%	491	56,1%	500	65,0%		147	65,9%

Bron: Panteia

3 Naleving leeftijdsgrens bij 17-jarigen

Wanneer is sprake van correcte naleving?

Van correcte naleving van de leeftijdscontrole bij jongeren van 17 jaar bij de aankoop van tabak, is sprake wanneer bij de aankoopoging:

- Gevraagd wordt naar een ID;
- Het ID gecontroleerd wordt op geldigheid (komt de foto op de ID overeen met die van de koper) en op leeftijd (is de koper 18 jaar of ouder). De controle van de leeftijd kan plaatsvinden met een elektronische leeftijdsverificatie.
- En er geen sigaretten worden verkocht.

Wanneer aan deze condities is voldaan, is sprake er van correcte naleving. In het vervolg van dit hoofdstuk wordt dit uitgedrukt als *nalevingspercentage*. De onderstaande tabel toont per wave en per branche in hoeverre (in percentages) er sprake is van een correct naleving van de leeftijdsgrens.

tabel 19 Naleving leeftijdsgrens, 2^e, 3^e, 4^e en 5^e wave 2016. In de 1ste wave 2015 is geen meting gedaan door 17-jarige shoppers.

	Wave 1		Wave 2 17-jarige shoppers		Wave 3 17-jarige shoppers		Wave 4 17-jarige shoppers		Wave 5 17-jarige shoppers	
			Aantal	%	Aantal	%				
Tabak- & gemakzaken										
Niet verkocht			256	56,6%	324	72,2%	307	68,1%	278	66,0%
ID gevraagd en WEL verkocht			96	21,3%	72	16,0%	63	14,0%	57	13,5%
ID niet gevraagd (en verkocht)			100	22,1%	53	11,8%	81	17,9%	86	20,5%
Totaal			452	100%	449	100%	451	100%	421	100%
Benzinestations										
Niet verkocht			251	51,9%	313	61,7%	329	62,6%	291	62,7%
ID gevraagd en WEL verkocht			123	25,4%	109	21,5%	88	16,7%	74	16,0%
ID niet gevraagd (en verkocht)			110	22,7%	85	16,8%	109	20,7%	99	21,3%
Totaal			484	100%	507	100%	526	100%	464	100%

Bron: Panteia

Naleving leeftijdsgrens tabak- & gemakzaken

In Wave 2 vraagt 77,9% van de tabak- & gemakzaken om een ID, 22,1% niet. 56,6% van de tabak- & gemakzaken verkoopt geen sigaretten aan de 17-jarige shopper, 43,4% wel. Het feitelijke nalevingspercentage in Wave 2 komt hiermee voor de tabak- & gemakzaken op 56,6%.

In Wave 3 vraagt 88,2% van de tabak- & gemakzaken om een ID, 11,8% niet. 72,2% van de tabak- & gemakzaken verkoopt geen sigaretten aan de 17-jarige shopper, 27,8% wel. Het feitelijke nalevingspercentage in Wave 3 komt hiermee voor de tabak- & gemakzaken op 72,2%.

In Wave 4 vraagt 82,1% van de tabak- & gemakzaken om een ID, 17,9% niet. 68,1% van de tabak- & gemakzaken verkoopt geen sigaretten aan de 17-jarige shopper, 32,0% wel. Het feitelijke nalevingspercentage in Wave 4 komt hiermee voor de tabak- & gemakzaken op 68,1%.

In Wave 4 is een nieuwe vraag toegevoegd, namelijk de vraag of er wel naar leeftijd is gevraagd.

Van de 81 personen aan wie geen ID-bewijs is gevraagd, maar aan wie wel sigaretten verkocht zijn, is bij drie personen wel naar de leeftijd gevraagd. Aan de overige 97,5% van deze groep van 81 personen is dus zowel geen ID gevraagd als niet naar leeftijd gevraagd.

In Wave 5 vraagt 79,5% van de tabak- & gemakzaken om een ID, 20,5% niet. 66,0% van de tabak- & gemakzaken verkoopt geen sigaretten aan de 17-jarige shopper, 34,0% wel. Het feitelijke nalevingspercentage in Wave 5 komt hiermee voor de tabak- & gemakzaken op 66,0%.

Van de 86 personen aan wie geen ID-bewijs is gevraagd, maar aan wie wel sigaretten verkocht zijn, is bij drie personen wel naar de leeftijd gevraagd.

Naleving leeftijdsgrens benzinestations

In Wave 2 vraagt 77,3% van de benzinestations om een ID, 22,7% niet.

51,9% van de benzinestations verkoopt geen sigaretten aan de 17-jarige shopper, 48,1% wel. Het feitelijke nalevingspercentage in Wave 2 komt hiermee voor de benzinestations op 51,9%.

In Wave 3 vraagt 83,2% van de benzinestations om een ID, 16,8% niet.

61,7% van de benzinestations verkoopt geen sigaretten aan de 17-jarige shopper, 38,3% wel. Het feitelijke nalevingspercentage in Wave 3 komt hiermee voor de benzinestations op 61,7%.

In Wave 4 vraagt 79,2% van de benzinestations om een ID, 20,7% niet. 62,5% van de benzinestations verkoopt geen sigaretten aan de 17-jarige shopper, 37,5% wel. Het feitelijke nalevingspercentage in Wave 4 komt hiermee voor de benzinestations op 62,5%. Van de 109 personen aan wie geen ID-bewijs is gevraagd, maar aan wie wel sigaretten verkocht zijn, is bij 5 personen (4,5%) wel naar de leeftijd gevraagd. Aan de overige 95,5% van deze groep van 109 personen is dus zowel geen ID gevraagd als niet naar leeftijd gevraagd.

In Wave 5 vraagt 78,7% van de benzinestations om een ID, 21,3% niet. 62,7% van benzinestations verkoopt geen sigaretten aan de 17-jarige shopper, 37,3% wel. Het feitelijke nalevingspercentage in Wave 5 komt hiermee voor de benzinestations op 62,7%. Van de 99 personen aan wie geen ID-bewijs is gevraagd, maar aan wie wel sigaretten verkocht zijn, is bij drie personen wel naar de leeftijd gevraagd.

3.1 Naleving leeftijdscontrole naar branche en subgroepen

Bij de naleving van de leeftijdscontrole zijn er verschillen tussen diverse groepen binnen de tabak- & gemakzaken en benzinestations. Onderstaande tabel toont de nalevingspercentages van de leeftijdscontrole per branche en per subgroep binnen een branche.

De tabak- & gemakzaken die lid zijn van de branchevereniging NSO, hebben een aanzienlijk hoger nalevingspercentage dan de niet NSO-leden. De NSO-leden kennen vanaf Wave 2 al een hoger nalevingspercentage dan de niet leden.

De verkooppunten in de groep benzinestations/clusters hebben een hoger nalevingspercentage dan de benzinestations uit de groepen oliemaatschappijen en overig. Dit beeld komt overeen met Wave 3 en Wave 4 toen ook de benzinestations/clusters de beste 'scores' hadden.

tabel 20 Naleving leeftijdsgrens naar sub groepen, 2^e, 3^e, 4^e en 5^e wave 2016. In de 1ste wave 2015 is geen meting gedaan door 17-jarige shoppers.

	Wave 1	Wave 2 17-jarige shoppers		Wave 3 17-jarige shoppers		Wave 4 17-jarige shoppers		Wave 5 17-jarige shoppers	
<i>Aantal bezochte verkooppunten</i>		936		956		977		885	
Tabak- & gemakzaken		256	56,6%	324	72,2%	307	68,1%	278	66,0%
Wel NSO-lid		164	62,4%	220	81,5%	198	72,3%	188	72,3%
Geen NSO-lid		92	48,9%	104	58,1%	109	61,6%	90	55,9%
Benzinestations		251	51,9%	313	61,7%	329	62,6%	291	62,7%
Benzinestations Cluster		53	55,2%	68	70,1%	66	70,2%	70	71,4%
Benzinestations Oliemaatschappij		78	52,3%	91	60,3%	98	61,6%	75	56,4%
Benzinestations Overig		120	50,2%	153	59,5%	165	60,4%	146	62,7%

Bron: Panteia

3.2 Naleving leeftijdscontrole naar regio

Bij de naleving van de leeftijdscontrole is er sprake van regio-effect. Tabel 21 toont de verschillende nalevingspercentages per regio. Bij verkooppunten die in Wave 5 zijn bezocht door 17-jarige shoppers is het nalevingspercentage het laagst in Nielsen II, slechts 57,1% ziet toe op een correcte leeftijdscontrole.

tabel 21 Naleving leeftijdsgrens naar regio, 2^e, 3^e, 4^e en 5^e wave 2016. In de 1ste wave 2015 is geen meting gedaan door 17-jarige shoppers.

	Wave 1	Wave 2 17-jarige shoppers		Wave 3 17-jarige shoppers		Wave 4 17-jarige shoppers		Wave 5 17-jarige shoppers	
Nielsen I		58	39,2%	109	69,4%	79	62,7%	105	64,4%
Nielsen II		175	62,7%	183	70,1%	157	64,1%	156	57,1%
Nielsen III		57	57,0%	80	72,1%	82	73,9%	67	76,1%
Nielsen IV		101	51,5%	122	58,4%	130	66,3%	121	61,7%
Nielsen V		116	54,5%	143	65,6%	187	62,8%	120	72,7%
Totale nalevingspercentage		507	54,2%	637	66,6%	635	65,1%	569	64,3%
Aantal verkooppunten		936	100%	956	100%	977	100%	885	100%

Bron: Panteia

4 Mannelijke of vrouwelijke shopper?

4.1 Geslacht en het nalevingspercentage vergewisplicht

Het geslacht van de shopper had tijdens Wave 2 duidelijk effect op het nalevingspercentage. Bij zowel de tabak- & gemakzaken als bij de benzinestations werden mannelijke shoppers vaker om een ID-bewijs gevraagd dan vrouwelijke shoppers. In Wave 3 lijkt dat effect van het geslacht van de shopper op het nalevingspercentage te zijn verdwenen.

Bij de tabak- & gemakzaken worden tijdens deze laatste wave (Wave 5) vrouwelijke en mannelijke shoppers nagenoeg even vaak om een ID gevraagd, en is er geen sprake van een effect van het geslacht van de shopper.

Bij de benzinestations is wel een licht effect zichtbaar. Deze verkooppunten vragen mannelijke shoppers vaker om een ID-bewijs (64,7%) dan vrouwelijke shoppers (59,7%).

tabel 22 Effecten geslacht op nalevingspercentage vergewisplicht bij 18-19-jarigen, 1ste wave 2015, 2^e, 3^e wave en 5^e wave 2016. In Wave 4 is geen meting gedaan naar de naleving van de vergewisplicht.

	Geslacht	Nalevingspercentage vergewisplicht									
		Wave 1		Wave 2		Wave 3		Wave 4		Wave 5	
		18- en 19-jarigen		18- en 19-jarigen		18- en 19-jarigen		18- en 19-jarigen		18- en 19-jarigen	
Shopper	aantal	%	aantal	%	aantal	%	aantal	%	aantal	%	
Tabak- & gemakzaken	Man	728	70,1%	831	70,4%	690	72,0%			219	69,9%
	Vrouw	858	67,6%	529	59,7%	631	71,5%			216	68,1%
	Totaal	1.586	68,7%	1.360	66,3%	1.321	71,8%			435	69,0%
Benzinestations	Man	1.004	64,8%	876	67,7%	752	68,6%			252	64,7%
	Vrouw	1.056	61,6%	632	60,3%	731	68,1%			253	59,7%
	Totaal	2.060	63,2%	1.508	64,6%	1.483	68,4%	505	62,2%		

Bron: Panteia

4.2 Geslacht shopper en het nalevingspercentage leeftijdscontrole

Het geslacht van de shopper had tijdens Wave 2 een groot effect op het nalevingspercentage. In Wave 3 was dit effect relatief beperkt. In Wave 4 is het verschil groter dan in Wave 3, maar kleiner dan in Wave 2. Bij zowel de tabak- & gemakzaken als bij de benzinestations werden mannelijke shoppers vaker om een ID-bewijs gevraagd dan vrouwelijke shoppers. Dit beeld zet zich voort in Wave 5.

Bij de tabak- & gemakzaken vroeg in Wave 5 75,8% van de verkooppunten die zijn bezocht door een mannelijke shopper om ID. Van de verkooppunten die door een vrouwelijke shopper zijn bezocht, vroeg 56,5% om een ID.

Bij de benzinestations vroeg 65,1% van de verkooppunten die zijn bezocht door een mannelijke shopper om ID. Van de verkooppunten die door een vrouwelijke shopper zijn bezocht, vroeg 60,1% om een ID.

tabel 23 Effecten geslacht op nalevingspercentage leeftijdscontrole, 2^e, 3^e, 4^e en 5^e wave 2016. In de 1ste wave 2015 is geen meting gedaan door 17-jarige shoppers.

	Geslacht	Nalevingspercentage leeftijdscontrole									
		Wave 1		Wave 2		Wave 3		Wave 4		Wave 5	
		17-jarigen		17-jarigen		17-jarigen		17-jarigen		17-jarigen	
Shopper	aantal	%	aantal	%	aantal	%	aantal	%	aantal	%	
Tabak- & gemakzaken	Man			108	67,7%	257	72,0%	311	71,1%	207	75,8%
	Vrouw			344	53,4%	192	72,4%	140	61,4%	214	56,5%
	Totaal			452	56,8%	449	72,2%	451	68,1%	421	66,0%
Benzinestations	Man			124	62,1%	195	63,6%	433	63,7%	241	65,1%
	Vrouw			360	48,3%	312	60,6%	93	57,0%	223	60,1%
	Totaal			484	51,9%	507	61,7%	526	62,6%	464	62,7%

Bron: Panteia

5 Betrouwbaarheidsintervallen

In dit hoofdstuk staan de betrouwbaarheidsintervallen vermeld van de nalevingspercentages van de branches tabak- & gemakzaken en benzinestations. Een betrouwbaarheidsinterval geeft aan dat wanneer een onderzoek wordt herhaald, het gemeten nalevingspercentage in x% van de gevallen binnen het interval valt. Hierbij geldt hoe smaller het betrouwbaarheidsinterval, hoe preciezer de schatting van het nalevingspercentage is.

5.1 Intervallen nalevingspercentage vergewisplicht

Bij de waves is gekozen voor 95% betrouwbaarheidsintervallen. Dat wil zeggen dat als een wave 100 keer wordt herhaald, de gemeten nalevingspercentages 95 keer binnen het genoemde interval zullen liggen.

In wave 3 is het gemiddelde nalevingspercentage vergewisplicht bij tabak- & gemakzaken 71,8%. Met een 95% betrouwbaarheidsinterval van 69,3% – 74,2%, zal het nalevingspercentage bij 95 van de 100 herhaalde waves tussen de 69,3% en 74,2% liggen.

Het gemiddelde nalevingspercentage vergewisplicht bij de benzinestations is in wave 3, 68,4%. Met een 95% betrouwbaarheidsinterval van 66,0% – 70,7%, zal het nalevingspercentage bij 95 van de 100 herhaalde waves tussen de 66,0% en 70,7% liggen.

In wave 5 is het gemiddelde nalevingspercentage vergewisplicht bij tabak- & gemakzaken 69,0%. Met een 95% betrouwbaarheidsinterval van 64,6% – 73,3 %, zal het nalevingspercentage bij 95 van de 100 herhaalde waves tussen 64,6% en 73,3%, liggen.

Het gemiddelde nalevingspercentage vergewisplicht bij de benzinestations is in wave 5, 62,2%. Met een 95% betrouwbaarheidsinterval van 57,9% - 66,4% zal het nalevingspercentage bij 95 van de 100 herhaalde waves tussen de 57,9% en 66,4% liggen.

tabel 24 95 Betrouwbaarheidsintervallen 18- en 19-jarigen, 1ste wave 2015, 2^e, 3^e wave en 5^e wave 2016. In Wave 4 is geen meting gedaan naar de naleving van de vergewisplicht.

<i>Branche</i>	<i>Wave</i>	<i>N totaal</i>	<i>Gemiddelde naleving vergewisplicht 18- en 19-jarigen</i>		
			<i>N</i>	<i>%</i>	<i>Betrouwbaarheids- interval</i>
Tabak- & gemakzaken	1	1.586	1.090	68,7%	66,4% - 71,0%
Tabak- & gemakzaken	2	1.360	901	66,3%	63,7% - 68,8%
Tabak- & gemakzaken	3	1.321	948	71,8%	69,3% - 74,2%
Tabak- & gemakzaken	5	435	300	69,0%	64,6% - 73,3%
Benzinestations	1	2.060	1.301	63,2%	61,1% - 65,2%
Benzinestations	2	1.508	974	64,6%	62,2% - 67,0%
Benzinestations	3	1.483	1.014	68,4%	66,0% - 70,7%
Benzinestations	5	505	314	62,2%	57,9% - 66,4%

Bron: Panteia

5.2 Intervallen nalevingspercentage leeftijdscontrole

Ook voor de nalevingspercentages leeftijdscontrole zijn voor de branches tabak- & gemakzaken en benzinestations de betrouwbaarheidsintervallen (bij 95%) berekend. Deze staan vermeld in tabel 26.

In Wave 3 is het gemiddelde nalevingspercentage leeftijdscontrole bij tabak- & gemakzaken 72,2%. Met een 95% betrouwbaarheidsinterval van 68,0% – 76,3%, zal het nalevingspercentage bij 95 van de 100 herhaalde waves tussen de 68,0% en 76,3% liggen.

Het gemiddelde nalevingspercentage leeftijdscontrole bij de benzinestations is in Wave 3, 61,7%. Met een 95% betrouwbaarheidsinterval van 57,5% – 66,0%, zal het nalevingspercentage bij 95 van de 100 herhaalde waves tussen de 57,5% en 66,0% liggen.

In Wave 4 is het gemiddelde nalevingspercentage leeftijdscontrole bij tabak- & gemakzaken 68,1%. Met een 95% betrouwbaarheidsinterval van 63,8% – 72,4%, zal het nalevingspercentage bij 95 van de 100 herhaalde waves tussen deze waardes liggen.

Het gemiddelde nalevingspercentage leeftijdscontrole in Wave 4 bij de benzinestations is 62,5%. Met een 95% betrouwbaarheidsinterval van 58,4% – 66,7%, zal het nalevingspercentage bij 95 van de 100 herhaalde waves tussen deze waardes liggen.

In Wave 5 is het gemiddelde nalevingspercentage leeftijdscontrole bij tabak- & gemakzaken 66,0%. Met een 95% betrouwbaarheidsinterval van 61,5% - 70,6%, zal het nalevingspercentage bij 95 van de 100 herhaalde waves tussen deze waardes liggen.

Het gemiddelde nalevingspercentage leeftijdscontrole in Wave 5 bij de benzinestations is 62,7%. Met een 95% betrouwbaarheidsinterval van 58,3% - 67,1%, zal het nalevingspercentage bij 95 van de 100 herhaalde waves tussen deze waardes liggen.

tabel 25 95 Betrouwbaarheidsintervallen naleving leeftijdsgrens 17-jarigen, 2^e, 3^e, 4^e en 5^e wave 2016. In de 1ste wave 2015 is geen meting gedaan door 17-jarige shoppers.

Branche	Wave	N totaal	Gemiddelde naleving leeftijdscontrole bij 17-jarigen		
			N	%	Betrouwbaarheids-interval
Tabak- & gemakzaken	2	452	256	56,6%	52,1% - 61,2%
Tabak- & gemakzaken	3	449	324	72,2%	68,0% - 76,3%
Tabak- & gemakzaken	4	451	307	68,1%	63,8% - 72,4%
Tabak- & gemakzaken	5	421	278	66,0%	61,5% - 70,6%
Benzinestations	2	484	251	51,9%	47,4% - 56,3%
Benzinestations	3	507	313	61,7%	57,5% - 66,0%
Benzinestations	4	526	329	62,5%	58,4% - 66,7%
Benzinestations	5	464	291	62,7%	58,3% - 67,1%

Bron: Panteia

Bijlage 1 Verdeling 17-jarige shoppers over 4 waves

Verdeling mannelijke en vrouwelijke shoppers (17-jarigen) per Nielsen-regio, per branche en per wave (in aantallen) over de bezochte shops.

Regio	Sub-branche	Wave 2		Wave 3		Wave 4		Wave 5		Totaal		
		Geslacht shopper		Geslacht shopper		Geslacht shopper		Geslacht shopper		Geslacht shopper		
		M	V	M	V	M	V	M	V	M	V	
I.	Lid NSO	Ja	17	37	53	7	20	30	105	108	105	108
		Nee	19	33	47	7	14	36	95	98	95	98
	Petrol	Cluster	3	6	7	0	4	10	16	16	16	16
		Olie	7	14	19	3	11	13	44	43	44	43
		Overige	3	9	13	1	12	13	34	35	34	35
	II.	Lid NSO	Ja	31	54	60	28	36	43	167	168	167
Nee			12	44	37	14	24	28	102	102	102	102
Petrol		Cluster	11	16	21	2	8	15	46	46	46	46
		Olie	20	29	26	17	26	31	98	96	98	96
		Overige	19	43	34	22	28	34	118	115	118	115
III.		Lid NSO	Ja	8	11	2	30	16	15	55	56	55
	Nee		6	12	3	7	5	7	26	28	26	28
	Petrol	Cluster	7	4	2	9	4	4	20	20	20	20
		Olie	4	11	3	13	3	1	25	25	25	25
		Overige	18	19	3	39	16	17	77	78	77	78
	IV.	Lid NSO	Ja	9	36	26	19	29	32	98	97	98
Nee			6	26	22	11	15	11	63	61	63	61
Petrol		Cluster	2	19	9	15	14	10	46	45	46	45
		Olie	8	14	12	18	12	16	52	54	52	54
		Overige	20	56	28	49	29	28	142	140	142	140
V.		Lid NSO	Ja	0	53	5	40	28	11	102	104	102
	Nee		0	38	2	29	20	1	70	68	70	68
	Petrol	Cluster	0	28	5	27	19	10	65	65	65	65
		Olie	0	42	8	32	16	4	77	78	77	78
		Overige	2	50	5	65	39	17	133	132	133	132
	Totaal in aantallen			232	704	452	504	744	233	448	437	1876
Totaal in percentages			24,8%	75,2%	47,3%	52,7%	76,2%	23,8%	50,6%	49,4%	50,0%	50,0%

Bron: Panteia

Bijlage 2 **Vragenlijst**

A. Vraagt de verkoper naar je leeftijd?

- ja
- nee

B. Heb je aangegeven dat je ouder bent dan je ware leeftijd?

- ja
- nee

1. Wordt er gevraagd naar je identiteitsbewijs?

- ja
- nee (ga naar vraag 3)

2. Wordt het identiteitsbewijs bekeken?

- ja
- nee

3. Is er ook een elektronische leeftijdsverificatie aanwezig in de winkel?

- ja
- nee (ga naar vraag 5)

4. Wordt de elektronische leeftijdsverificatie ook gebruikt?

- ja
- nee

5. Is er ook promotiemateriaal nix18 aanwezig?

- ja
- nee

6. Wat is het geslacht van de verkoper?

- man
- vrouw

7. Wat is de leeftijd van de verkoper?

Jong = jonger dan 25 / Gemiddeld = tussen 25 – 50 jaar / Oud = ouder dan 50 jaar

- jong
- gemiddeld
- oud

8. Wil je ter controle nog even aangeven of jezelf mannelijk of vrouwelijk bent?

- man
- vrouw

9. Hier kun je aangeven wanneer je de aankoop hebt uitgevoerd.

De tijd staat ook op de bon die je hebt ontvangen.

Datum + tijd aangeven

Briefing 17-jarige shopper

Waarom?

Wij voeren samen met jou als 17-jarige shopper en jouw auditor deze opdracht uit om te onderzoeken of winkeliers van 'tabak- & gemakzaken' vragen naar het identiteitsbewijs en of ze de leeftijd controleren.

Wij willen graag weten:

- A. Of de winkeliers om een identiteitsbewijs vragen.
- B. Of de winkeliers de leeftijd op het identiteitsbewijs controleren.
- C. Of er stickers of posters (NIX18) aanwezig zijn in de winkel die communiceren over die leeftijdsgrens. Zie voor voorbeelden de plaatjes onderaan dit document.

Wij willen de medewerkers van de shops niet misleiden, dus doe je niet ouder voor dan je bent, bijvoorbeeld: overdreven veel make-up dragen.

Wat?

De Onderzoekfabriek verwacht tijdens deze opdracht dat jij de tabakszaak en/of gemakswinkel bezoekt en hier een pakje sigaretten (Marlboro, pakje van € 6,30 met 19 sigaretten) koopt. Tijdens je bezoek let je goed op of er stickers in de tabakszaak aanwezig zijn met 'NIX18' erop. Na het bezoek aan een winkel, vul je samen met je auditor een korte vragenlijst in op je smartphone die bestaan uit de bovengenoemde vragen A, B en C.

Hoe?

Het is heel belangrijk dat deze opdracht volgens de regels wordt uitgevoerd en dat de vragenlijst achteraf naar waarheid wordt ingevuld via De Onderzoekfabriek-app.

Mocht er een bijzonderheid zijn bij een shop, bijvoorbeeld: failliet, verkopen geen tabak meer of iets waardoor het niet mogelijk is om de shop uit te voeren, vul dan bij vraag 1 deze bijzonderheid in. Ga dan verder met de volgende vragen. Mocht je de shop wel kunnen uitvoeren, vul dan bij vraag 1 in dat er geen bijzonderheid is.

Daarnaast zijn de volgende punten nog belangrijk:

- De aangekochte pakjes sigaretten worden door de auditor terug gestuurd naar De Onderzoekfabriek.
- Voorafgaand aan de bezoeken is het van groot belang dat je de vragenlijst nauwkeurig doorneemt.
- De sigaretten kun je met je pinpas betalen, vraag hierbij om de bon. Het is mogelijk om een voorschot te krijgen om de sigaretten te kopen.
- Neem voor de zekerheid contant geld mee, voor als er geen mogelijkheid is om te pinnen.
- Als de medewerkster vraagt of jij ouder bent dan 18 jaar, beantwoord deze vraag dan met 'ja'!
- Gedraag je niet ouder dan je leeftijd.

De regels

VERGEET NIET JE IDENTITEITSBEWIJS EN PINPAS MEE TE NEMEN!

1. Ga de winkel binnen

- A. Ga naar binnen in de winkel en loop naar de balie. Kijk bij het binnenkomen of er "NIX18" stickers op de deuren zitten.
- B. Check gedurende het hele bezoek of je één van de "NIX18" stickers ziet (zie foto's onderaan dit document).

2. Koop de sigaretten

- A. Vraag het volgende: "(Mag ik) een pakje Marlboro alstublieft." Kijk ondertussen of je op de
- B. kassa/toonbank ook stickers of plaatjes ziet.
- C. Indien de winkelier niet om een identiteitsbewijs vraagt, betaal dan met je pinpas en loop de winkel uit. Bewaar de pinbon! Krijg je geen pinbon? Vraag dan om de pinbon!
- D. Als de winkelier wel om een identiteitsbewijs vraagt, laat deze dan zien. Als de medewerker doorheeft dat je nog geen 18 jaar bent, dan voer je geen discussie maar loop je de winkel rustig uit. Als de winkelier het niet doorheeft, dan betaal je alsnog het pakje en loop je de winkel uit. Bewaar de pinbon! Krijg je geen pinbon? Vraag dan om de pinbon.

3. Verlaat de winkel en neem een foto

- A. Verlaat de winkel en loop door. Let bij het verlaten van de winkel wederom op De NIX18 stickers.
- B. Maak een foto met je smartphone ('Selfie') waar jij met je auditor voor de winkel staan en zowel jullie als het logo van de winkel duidelijk zichtbaar zijn. De bedoeling van deze foto is om aan te tonen dat jij daadwerkelijk deze winkel hebt bezocht.
- C. Vul de vragenlijst in via De Onderzoekfabriek app op je smartphone en upload de foto's.

4. Let op de NIX18 stickers

- A. Deze kunnen zowel op de deuren zijn geplakt, bij/op de toonbank of op de kassa.
- B. Voorbeelden van deze stickers staan op de laatste pagina van deze briefing.

Wat krijgen wij van jullie na het bezoek aan de winkel?

Een volledig ingevulde vragenlijst + een selfie + een foto van de pinbon. Verstuur dit gezamenlijk via de applicatie op je smartphone.

Wat krijgen wij van jullie nadat je alle bezoeken hebt uitgevoerd?

Thuis verzamelt je auditor de pakje sigaretten en stuurt deze per post op naar De Onderzoekfabriek, Koningsspil 6a, 7773 NK, Hardenberg. Zorg ervoor dat de auditor bij dit pakket een briefje met je naam meestuurt, zodat wij weten van wie het pakket is. De kosten voor het versturen van de pakjes sigaretten worden door ons vergoed. Neem de bon mee als bewijs dat het pakket is verzonden. Maak hier een foto van en stuur deze naar ons toe via de WhatsApp.

Wanneer krijg jij je vergoeding uitbetaald?

Wanneer je aan het einde van de dag de persoonlijke vragenlijst in de applicatie invult, maken wij de vergoeding de volgende dag naar jou en je auditor over. Deze mag je invullen samen met je auditor. Je geeft aan hoeveel shops jullie hebben gedaan en hoeveel pakjes sigaretten je hebt ontvangen. Daarnaast kan de auditor ook het aantal gereden kilometers opgeven. Ook voegt de auditor hier zijn/haar IBAN toe en een foto van de ID-kaart.

Let op: mocht je op vrijdag of in het weekend gaan shoppen, houd er dan rekening mee dat wij op maandag de vergoedingen overmaken.

Tips van De Onderzoekfabriek:

- Vergeet je identiteitsbewijs en pinpas niet!;
- Zorg voor wat contant geld, voor als je niet kunt pinnen;
- Zorg ervoor dat je smartphone goed is opgeladen;
- Zorg dat je de route ook op papier bij je hebt

Lukt iets niet of heb je vragen? Twijfel niet, maar bel De Onderzoekfabriek via xxxxxxxx. In het weekend kan je ons bereiken op het nummer XXXXX.

Instructies: 'Maak een selfie voor de winkel met je begeleider'

De foto voor de winkel mag op verschillende manieren worden genomen. De bedoeling is een foto te maken om aan te tonen dat je de winkel hebt bezocht. Kies één van onderstaande methoden.

1. Het maken van een 'selfie' met je smartphone.
 - Zorg ervoor dat jullie beide gezichten helemaal te zien zijn, zonder zonnebril of hoofddeksel
 - Het gehele logo van de shop moet te lezen zijn.

2. Mocht bovenstaande manier niet lukken, maak dan een foto van jou en je auditor bij het straatnaambordje van de straat waarin de winkel zich bevindt.
 - Zorg ervoor dat jullie beide gezichten helemaal te zien zijn, zonder zonnebril of hoofddeksel
 - Het straatnaambordje moet goed zichtbaar en leesbaar zijn.

3. Bij het maken van een foto van de pinbon, is het belangrijk dat de NAW-gegevens van de shop en het totaalbedrag duidelijk te lezen zijn.

Instructies: 'NIX18' Point of Sale material

1. Transparante deursticker

2. Toonbank-display

3. Kassa- of toonbanksticker

< 25 jaar? laat je legitimatie zien!
< 18 jaar verkopen wij geen tabak

4. Checker

5. Checker-kaart

Bijlage 4 **Briefing auditor**

Waarom?

Wij voeren samen de 17-jarige shopper en jou deze opdracht uit om te onderzoeken of winkeliers van 'tabak- & gemakzaken' vragen naar het identiteitsbewijs en of ze de leeftijd controleren.

Wij willen graag weten:

- A. Of de winkeliers om een identiteitsbewijs vragen.
- B. Of de winkeliers de leeftijd op het identiteitsbewijs controleren.
- C. Of er stickers of posters (NIX18) aanwezig zijn in de winkel die communiceren over die leeftijdsgrens. Zie voor voorbeelden de plaatjes onderaan dit document.

Wij willen de medewerkers van de shops niet misleiden, dus de 17-jarige shoppers mogen zich niet ouder voor doen dan ze zijn, bijvoorbeeld: overdreven veel make-up dragen.

Wat?

De Onderzoekfabriek verwacht tijdens deze opdracht dat de 17-jarige shopper de tabakszaak en/of gemakswinkel bezoekt en hier een pakje sigaretten (Marlboro, pakje van 6,30 met 19 sigaretten) koopt. Tijdens dit bezoek let hij/zij goed op of er stickers in de tabakszaak aanwezig zijn met 'NIX18' erop. Na het bezoek aan een winkel, vul je samen met de 17-jarige shopper een korte vragenlijst in op je smartphone die bestaan uit de bovengenoemde vragen A, B en C.

Hoe?

Het is heel belangrijk dat deze opdracht volgens de regels wordt uitgevoerd en dat de vragenlijst achteraf naar waarheid wordt ingevuld via de Onderzoekapp.

Dit onderzoek is bedoeld voor een controle. Er zullen voor het onderzoek geen consequenties worden gehandhaafd. Is er iets misgegaan, mocht je vragen hebben tijdens het uitvoeren van de shops of twijfel je ergens over? Dan kun je contact met ons opnemen via 0523-611345, het is beter om het na te vragen en zeker te weten.

Mocht er een bijzonderheid zijn bij een shop, bijvoorbeeld: failliet, verkopen geen tabak meer of iets waardoor het niet mogelijk is om de shop uit te voeren, vul dan bij vraag 1 deze bijzonderheid in. Ga dan verder met de volgende vragen. Mocht de shop wel zijn uitgevoerd, vul dan bij vraag 1 in dat er geen bijzonderheid is.

Daarnaast zijn de volgende punten nog belangrijk:

- De aangekochte pakjes sigaretten zal de 17-jarige shopper inleveren bij jou na het uitvoeren van de shop
- De aangekochte pakjes sigaretten verzamel jij en zullen opgestuurd worden naar De Onderzoekfabriek
- Voorafgaand aan de bezoeken is het van groot belang dat je de vragenlijst nauwkeurig doorneemt.
- Wees tijdens de shop onopvallend aanwezig en houdt de 17-jarige shopper vanuit een strategische positie in de gaten
- Parkeer de auto niet in het zicht van de winkel.

Wat krijgen wij van jullie na het bezoek aan de winkel?

Een volledig ingevulde vragenlijst + een selfie van jullie + een foto van de pinbon. Verstuur dit gezamenlijk via De Onderzoekfabriek.

Wat krijgen wij van jullie nadat je alle bezoeken hebt uitgevoerd?

Thuis verzamel je de pakjes sigaretten en stuurt deze per post op naar De Onderzoekfabriek, Koningspil 6a, 7773 NK, Hardenberg. Zorg ervoor dat je bij dit pakket een briefje met je naam meestuurt, zodat wij weten van wie het pakket is. De kosten voor het versturen van de pakjes sigaretten worden door ons vergoed. Neem de bon mee als bewijs dat het pakket is verzonden. Maak hier een foto van en stuur deze naar ons toe via de WhatsApp.

Wanneer krijg jij je vergoeding uitbetaald?

Wanneer je aan het einde van de dag de persoonlijke vragenlijst in de Onderzoekapp invult, maken wij de vergoeding de volgende dag over. Deze mag je invullen samen met de 17-jarige shopper. Je geeft aan hoeveel shops jullie hebben gedaan en hoeveel pakjes sigaretten er zijn gekocht. Daarnaast geef je ook het aantal gereden kilometers op. Voeg je IBAN toe en een foto van je ID-kaart.

Let op: mocht je op vrijdag of in het weekend gaan shoppen, houd er dan rekening mee dat wij op maandag de vergoedingen overmaken.

Tips van De Onderzoekfabriek:

- Zorg ervoor dat je smartphone goed is opgeladen;
- Zorg dat je de route ook op papier bij je hebt.

Lukt iets niet of heb je vragen? Twijfel niet, maar bel De Onderzoekfabriek via 0523-611345.

In het weekend zijn wij bereikbaar op xxxxx.

Voor overige calamiteiten buiten kantoor tijden om kun je bellen naar xxxx.

Bijlage 5 Toestemmingsformulier

(postadres) III 0523 611 345
Postbus 429 Ie info@onderzoekfabriek.nl
7772 AK Heerlenberg II www.onderzoekfabriek.nl

1 maart 2016

De Onderzoekfabriek
Koningsopli 6a
7773 NK Heerlenberg

Bebt: Toestemmingsformulier

Beste ouder/ verzorgster,

Uw zoon/dochter zal onder begeleiding van een auditor pakjes sigaretten kopen om de overheideregeling NKTB te controleren.

De uitvoering hiervan zal worden begeleid door een auditor. Deze auditor is de gehele tijd aanwezig en zal uw zoon/ dochter begeleiden tijdens het werk. Hij/zij heeft uw zoon/dochter op en gast vooraf kort met u in gesprek om de route voor die dag te bespreken en mogelijke vragen toe te lichten. Daarna gaan ze samen op pad naar diverse locaties waar de shops zijn gevestigd. De auditor is tijdens de shop onopvallend aanwezig en houdt vanuit een strategische positie de aankoopgng in de gaten. Na de aankoop zorgt de auditor voor het opslaan en registreren van de aangekochte pakjes sigaretten en wordt er een selfie (foto) gemaakt voor het verkooppunt als bewijs van het bezoek.

Na het uitvoeren van de onderzoeken wordt uw zoon/dochter door de auditor naar huis gebracht en zal hij/zij met u in gesprek gaan over het verloop van de dag. Alle werkzame auditoren bij de Onderzoekfabriek zijn in het bezit van een VOG (Verklaring Omtrent Gedrag) verklaring, een auto met geldig APK en een volledige autoverzekering met inzittenden dekking. Tijdens het uitvoeren van de shops zal de auditor goed bereikbaar zijn via telefoon en is de Onderzoekfabriek via het calamiteitennummer ook bereikbaar. Dit onderzoek is bedoeld voor een controle. Er zullen voor het onderzoek geen consequenties worden gehandhaefd.

Naar aanleiding van bovenstaande geef ik,toestemming om mijn zoon/ dochter deel te laten nemen aan het NKTB onderzoek.

Datum:

Handtekening ouder/ verzorgster,

Namens de Onderzoekfabriek

Arend Hojsnik MBA
[e] NKTB@onderzoekfabriek.nl
[t] 0523-611345

Bankrekening: 6790.36.296 - bank: rbsparq | 011 309 62 | btw nr.: NL879368076B01

Verklaring Omtrent het Gedrag
Certificate of Conduct

Dienst Justis
Ministerie van Veiligheid en Justitie

N 1818404

> Retouradres: Postbus 16115, 2500 BC Den Haag

Mevrouw A.M.M.A. Wulms
Nassaulaan 28
5111 XE Baarle-Nassau

Date	Datum	23 februari 2016
Our reference	Ons kenmerk	[redacted]
Surname	Geslachtsnaam	[redacted]
Prefix to surname	Tussenvoegsels	[redacted]
Given names	Voorna(m)en	[redacted]
Date of birth	Geboortedatum	[redacted]
Place of birth	Geboorteplaats	Kessel
Country of birth	Geboorteland	Nederland

Mevrouw [redacted] (hierna betrokkene) heeft voor het hieronder vermelde doel en voor de hieronder vermelde belanghebbende een Verklaring Omtrent het Gedrag aangevraagd.

Auditor bij De Onderzoekfabriek B.V.

Ik heb een onderzoek naar het gedrag van betrokkene ingesteld. Het onderzoek heeft zich gericht op het/de functieaspect(en); 84. Een toelichting op dit/deze functieaspect(en) kunt u vinden op de achterzijde.

Uit het onderzoek zijn geen bezwaren gebleken tegen betrokkene voor bovengenoemd specifieke doel. Ik heb daarbij rekening gehouden met het risico voor de samenleving en het belang van betrokkene.

Op grond van artikel 28 van de Wet justitiële en strafvorderlijke gegevens geef ik de Verklaring Omtrent het Gedrag af.

De Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie,
namens deze,

A.A.A.M. Huldy
Afdelingsmanager COVOG

The State Secretary Of Security and Justice has conducted an investigation into the conduct of the person named in this Certificate and declares that, in view of the risk to society in relation to the purpose for which the certificate has been requested and considering the interests of the person concerned, the investigation has not resulted in any objections to this person in connection with the specific profile mentioned above or the job features indicated on the reverse of this Certificate. The State Secretary is therefore hereby pleased to issue this Certificate of Conduct, pursuant to section 28 of the Dutch Judicial Data and Criminal Records Act.

